DREPTUL LA UN NIVEL DE TRAI DECENT – DREPT SOCIAL-ECONOMIC FUNDAMENTAL

CZU: 342.734:349.3:36

Victor SANDU

THE RIGHT AT THE LEVEL OF DECENT LIVING – FUNDAMENTAL SOCIAL-ECONOMIC RIGHT

The specialized literature of the constitutional right determines the place of the right at the decent level of living in different categories through the clasifications of the fundamental rights. In this article, with the application of an unitary and substantial criteria, taking into consideration the content and correlation with the other fundamental rights, the determination of the right at the decent level of living, ensuring so its juridico-scientific value as the authentic insurance normative framework.

Keywords: *fundamental rights and freedom, clasifications, social - economic rights, right at the decent level of living.*

Clasificări generale ale drepturilor şi libertăților fundamentale ale omului şi cetățeanului

Într-o definiție amplă filosofico-juridică drepturile şi libertățile fundamentale sunt „înnăscute, pe care omul le dobândeşte în afară de orice reglementare legală, prin însăşi calitatea lui de om, şi care sunt interioare, superioare şi opozabile statului, dar după apariția statului ele primesc şi o formă juridică de exprimare şi, în consecință, o protecție sporită" [1].

În ce ne priveşte, după o sistematizare a definițiilor date drepturilor şi libertăților fundamentale în literatura de specialitate într-o formulă strict juridică, considerăm că ele sunt *drepturi subiective naturale inalienabile ale ființei umane, indispensabile şi esențiale liberei dezvoltări a personalității umane şi demnității ei, drepturi stabilite şi garantate prin acte deosebite (Declarația Universală a Drepturilor Omului, Pactele internaționale) şi Constituție, comportând astfel o protecție prin Constituție şi legi.*

Următoarea problemă care se pune în doctrina ştiințifică cu profunde semnificații practice este de a identifica domeniul de integrare a unor sau altor drepturi, prin clasificarea lor, în categorii concrete, astfel determinându-se procedurile juridico-practice de asigurare a lor. Acestea sunt raționamentele din care întâlnim diverse clasificări ale drepturilor şi libertăților fundamentale.

Astfel, într-o opinie, care pune la bază documentele internaționale în domeniu, întâlnim următoarea clasificare: „drepturi: civile, politice, economice, sociale şi cultu-

rale" [2]. De remarcat că anumite drepturi, cum ar fi dreptul la un nivel de trai decent, poartă „un caracter mixt" şi pot fi în acelaşi timp şi „drepturi economice, sociale, adică atât civile, cât şi sociale etc. …" [3].

În acest context clasificarea „nu urmăreşte şi nu trebuie să urmărească … ruperea, divizarea drepturilor, ci, dimpotrivă, explicarea structurii interioare a sistemului unitar al drepturilor, libertăţilor şi îndatoririlor cetăţenilor" [4].

În acelaşi timp, pentru a ajunge la o rezolvare cu adevărat ştiinţifică a problemei privind clasificarea drepturilor fundamentale este necesar să se procedeze prin aplicarea unui criteriu care să fie unitar şi substanţial. Altfel spus, o clasificare nu poate avea pretenţia de a fi ştiinţifică dacă, în cadrul ei, distincţia între grupele de fenomene analizate se face pentru unele din ele pornindu-se de la un anumit aspect al lor, iar pentru altele – pe o bază diferită. Pe de altă parte, clasificarea fenomenelor în cadrul unei tratări de ansamblu trebuie să se întemeieze pe luarea în considerare a unor aspecte fundamentale ale acestora, întrucât numai astfel se va putea ajunge la cunoaşterea esenţei însăşi a materiei studiate [5].

Din aceste perspective, în literatura de specialitate s-au conturat câteva moduri de clasificare a drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului şi cetăţeanului în funcţie de criteriul pus la bază.

Astfel, într-o opinie, care pune la bază criteriul „evoluţiei în timp a drepturilor omului" prin reglementarea normativă, ele „se clasifică în trei generaţii de drepturi" [6-8].

Prima generaţie cuprinde „drepturile civile şi politice"; *A doua generaţie* – drepturile sociale, economice şi culturale; *A treia generaţie* cuprinde dreptul la dezvoltare, la pace, la un mediu sănătos, la asistenţă umanitară, ca drepturi colective ale societăţii sau ale persoanelor. De menţionat că dreptul la un nivel de trai decent se includea în generaţia a doua cu titlul „standarde de viaţă".

Într-o altă opinie, cea mai des întâlnită în literatura de specialitate clasificare aplicând criteriul „conţinutul drepturilor şi libertăţilor fundamentale cetăţeneşti" identifică următoarele cinci categorii de drepturi: a) inviolabilităţile; b) drepturile şi libertăţile social-economice şi culturale; c) drepturile exclusiv politice; d) drepturile şi libertăţile social-politice; e) drepturile garanţii [9-12]. Conform acestei clasificări, dreptul la un nivel de trai decent este inclus în categoria drepturilor şi libertăţilor social-economice şi culturale.

Întâlnim şi o a treia clasificare, în baza aceluiaşi criteriu, dar mai simplificată, în conformitate cu care drepturile şi libertăţile fundamentale sunt împărţite în două categorii: „a) drepturi civile şi politice; b) drepturi economice, sociale şi culturale" [13].

După această succintă expunere, împărtăşind, în fond, clasificarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale în cinci categorii, considerăm oportun, pornind de la conţinutul şi domeniul specific, a detaşa drepturile social-economice şi culturale în două categorii aparte, în: a) drepturi social-economice şi b) drepturi culturale. Astfel, prima categorie are la bază criteriul material, ca sursă a realizării acestor drepturi, pe când cea de a doua are finalitate crearea valorilor spirituale şi culturale.

Determinarea locului dreptului la un nivel de trai decent în cadrul categoriilor drepturilor şi libertăților fundamentale

a) Reglementări normative

Actele normative în vigoare nu urmăresc scopul de a identifica locul dreptului la un nivel de trai decent, ci doar garanțiile juridice de asigurare a acestuia în complexitatea lui. Pornind de la Declarația Universală a Drepturilor Omului, prin art.23 stabilim multiaspectualitatea şi interdependența, intercondiționarea dreptului la un nivel de trai decent de realizarea altor drepturi fundamentale, cum ar fi dreptul la muncă, dreptul la protecția socială, precum şi a familiei. Astfel:

„1. Orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiții echitabile şi satisfăcătoare de muncă, precum şi la ocrotirea împotriva şomajului;

2. Toți oamenii au dreptul, fără nicio discriminare, la salariu egal pentru muncă egală.

3. Orice om care munceşte are dreptul la o remunerare echitabilă şi satisfăcătoare care să-i asigure lui, precum şi familiei sale, o existență conformă cu demnitatea umană şi completată, dacă este cazul, cu alte mijloace de protecție socială" [1].

În acelaşi timp, aceste prevederi sunt dezvoltate în art.25 alin.(1) din Declarație, în conformitate cu care „orice om are dreptul la un nivel de trai care să-i asigure sănătatea, bunăstarea lui şi a familiei sale, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum şi serviciile sociale necesare; el are dreptul la asigurare în caz de şomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în alte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistență în urma unor împrejurări independente de voința sa". Totodată, această prevedere dezvăluie structura, părțile componente ale „dreptului la un nivel de trai decent".

Constituția Republicii Moldova prin art.47, intitulat „Dreptul la asistență şi protecție socială", preluând practic art.25 din Declarație, stabileşte că omul trebuie „să aibă un nivel de trai decent", fără ca acest drept să fie identificat ca drept fundamental distinct cu valoare constituțională. Cele două alineate cuprind următoarele reglementări: „(1) Statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea şi bunăstarea, lui şi familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum şi serviciile sociale necesare.

(2) Cetățenii au dreptul la asigurare în caz de: şomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistență, în urma unor împrejurări independente de voința lor" [15].

b) Abordări doctrinare

Prevederile doctrinare enunțate permit autorilor în domeniu să determine locul dreptului la un nivel de trai decent în cadrul categoriilor distincte ale drepturilor şi libertăților fundamentale, asigurându-se astfel şi o abordare ştiințifică cu identificarea mecanismului juridico-statal specific asigurării acestui drept. De menționat că literatura de specialitate nu conține o opinie consolidată privind locul dreptului la un nivel de trai decent în cadrul categoriilor drepturilor fundamentale. Astfel, într-o opinie, drepturile social-economice şi sociale, din categoria cărora face parte şi dreptul la un

nivel de trai decent, „nu sunt norme juridice, ci standarde către care trebuie să tindă statul în politica sa. Realizarea acestor drepturi este dependentă de posibilitățile materiale ale statului" [16].

Într-o altă opinie, aceste drepturi sunt calificate „ca drepturi morale", „drepturi-privilegii", „drepturi-pretenții", din care cauză ele nu pot fi „autentic fundamentale" sau pur şi simplu nu sunt considerate drepturi [17].

Doctrina constituțională include dreptul la un nivel de trai decent în categoria drepturilor social-economice şi culturale [18-21] ca veritabile şi autentice drepturi fundamentale, care în ansamblul lor „constituie statutul juridic al omului şi cetățeanului" [22].

Se întâlneşte şi o nouă abordare privind determinarea locului dreptului la un nivel de trai decent în cadrul categoriilor drepturilor fundamentale. Potrivit acestei opinii, dreptul la un nivel de trai decent face parte din categoria drepturilor sociale „care constituie o categorie aparte" şi nu din cea a drepturilor „social-economice" [23]. Şi aceasta deoarece drepturile economice presupun „o poziție activă de viață a subiectelor de drept şi determină clar sfera strict determinată a libertății; intervenția organelor statului fără anumite motive este interzisă" [24].

În ce ne priveşte, considerăm că dreptul la un nivel de trai decent se încadrează plenar în categoria drepturilor social-economice, ca veritabile drepturi fundamentale cetățeneşti.

Concluzii. Societatea umană contemporană constituită în stat se caracterizează, în primul rând, prin asigurarea unui ansamblu de drepturi şi libertăți fundamentale garantate constituțional. Un loc şi rol aparte în determinarea statutului juridic al persoanei îl au drepturile social-economice şi culturale, printre care dreptul la un nivel de trai decent. Succinta analiză a literaturii de specialitate din domeniu ne permite să formulăm următoarele concluzii:

1. Dreptul la un nivel de trai decent ca veritabil drept fundamental constituțional se încadrează în categoria drepturilor social-economice şi culturale.
2. După conținutul şi complexitatea sa, dreptul la un nivel de trai decent este condiționat de progresul economic al statului, precum şi de politica lui socială.
3. Statul social presupune tocmai obligația asigurării dreptului la un nivel de trai decent tuturor cetățenilor săi în funcție de categoria socială respectivă.

Propuneri:

Datorită importanței pentru libera dezvoltare a personalității umane, dreptul la un nivel de trai decent trebuie identificat cu titlul respectiv în Constituție. În acest context propunem ca titlul art.47 din Constituție să fie expus într-o nouă redacție: „Dreptul la un nivel de trai decent".

Referințe:

1. ARSENI, Al. *Drept constituțional şi instituții politice*. Tratat. Ed. a 2-a, revăzută şi adăugată conform reglementărilor normative. Vol.2. Chişinău: CEP USM, 2019, p.24.

2. *Ibidem*, p.106-107.
3. BEŞTELIU R.M., BRUMAR, C. *Protecţia internaţională a drepturilor omului*. Bucureşti: Universul Juridic, 2010, p.106.
4. MURARU, I., TĂNĂSESCU E.S. *Drept constituţional şi instituţii politice*. Vol.1. Ed. a 14-a, rev. Bucureşti: C.H. Beck, 2011, p.157.
5. DRĂGANU, T. *Drept constituţional şi instituţii politice*. Tratat elementar. Vol.1. Bucureşti: Lumina TIPO SRL, 2000, p.157.
6. GUCEAC, I. *Curs elementar de drept constituţional*. Vol.2. Chişinău.: Tipografia Centrală, 2004, p.91.
7. POPA, V. *Drept public*. Chişinău, 1998, p.310-311.
8. GUCEAC, I. *Drepturile omului pe interesul tuturor.* Chişinău: Ştiinţa, 2010, p.54-55.
9. ARSENI, Al. *Drept constituţional* …, p.25.
10. MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. *Drept constituţional şi instituţii politice*…, p.160.
11. IANCU, Gh. *Drept constituţional şi instituţii politice.* Bucureşti: Lumina Lex, 2007, p.136.
12. CÂRNAŢ, T. *Drept constituţional*. Ed. a 2-a (rev. şi adăug.). Chişinău: Print-Caro SRL, 2010, p.293-294.
13. COSTACHI Gh., POTÂNGA Al. *Asigurarea drepturilor omului în lume*. Chişinău: Epigraf, 2003, p.58-59.
14. Declaraţia Universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948. Aderat prin Hotărârea Parlamentului nr.217-XII din 28.07.1990. În: *Ediţia Oficială „Tratate internaţionale"*, 1998, vol.1, p.11.
15. Constituţia Republicii Moldova. Adoptată la 29 iulie 1994, în vigoare din 27.08.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1994, nr.1; Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2016, nr.78, art.140.
16. БАГЛАЙ, М.В. *Конституционное право Российской Федерации:* Учебник. Москва: 2007, с.216.
17. *Конституция Российской Федерации*. *Проблемный комментарий* / Отв.ред. А.А. Четвернин. Москва, 1997, с.235.
18. ARSENI, Al. *Drept constituţional* …, vol.2, p.25.
19. GUCEAC, I. *Curs elementar de drept constituţional*…, vol.2, p.92.
20. CÂRNAŢ, T. *Drept constituţional*…, p.294.
21. MURARU, I, TĂNĂSESCU E.S. *Drept constituţional şi instituţii politice*…, vol.1, p.178.
22. GUCEAC, I. *Curs elementar de drept constituţional*…, vol.2, p.92.
23. ЩУКИНА, Н. Качество жизни как правовая категория. В: *Стратегия социально-экономического развития общества: правовые аспекты*: Материалы научно-практического семинара, г.Тирасполь, 5 ноября 2019 г. Тирасполь: Изд-во Приднестр. ун-та, 2019, с.95.
24. *Ibidem*, p.97.